

BORCUN İYİSİ VERMEK, DERDİN İYİSİ ÖLMEK: KLASİK TÜRK ŞİİRİNDE BORÇ*

Şevkiye KAZAN NAS**

ÖZET

İnsanoğlu, tarihin başlangıcından bu yana her devirde borçlanma ya da borç alıp verme hususunda çeşitli sorunlarla uğraşmak zorunda kalmış ve hep bir mücadele içinde olmuştur. Çoğu zaman üstesinden gelinemeyen bir sorun olarak güncelliğini koruyan borç alıp verme ya da borçlanma durumu dünya var oldukça da devam edecektir.

Yaşadığı toplumun bir ferdi olarak hayattan kendini uzak tutmayan klasik Türk edebiyatı şairleri, borç konusuna karşı kayıtsız kalmamışlar; çoğu zaman kişiye dert, keder, üzüntü, maddi ve manevi sıkıntı veren borçları ve borçla ilgili yaşananları, eserlerine yansıtmuşlar; bazen gerçek bazen mecazî anlamlarıyla borçlanmak, borcu taksitle ödemek, borcunu ipotek etmek, borcunu rehine bırakmak, borca karşılık takas etmek, borca karşılık senet vermek veya almak, borcun faizi, borçluya ödeme emri göndermek, borçluya verilen hapis cezası gibi borçla ilgili kavram ve terimleri şiirlerinde kullanmışlardır.

Bazı şairler, borç alıp vermenin olumsuzluklara sebebiyet vermesinden dolayı insanları uyarılmış; devrin insanına, bozulan dünya düzenine, toplumun aksayan yönlerine dikkat çekmek istemişlerdir. Bazı şairler de borçla ilgili kavram ve terimleri şiirlerinde kullanırken divan şiirinin geleneğinden, anlam dünyasından yararlanmış; bazen canını sevgiliye feda eden âşık ile borçlu; sevgili ile alacaklı arasında bazen de alacaklı olan âşık ile borcunu umursamayan sevgili arasında ilgi kurmuşlardır.

Bu çalışmada, klasik Türk şiiri ile sosyal hayat arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amacıyla, borçla ilgili terim ve kavramlarla ilgili bilgiler verilmiş ve klasik Türk şiirindeki yansımaları olan şiir örnekleri üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Borç, deyn, karz, îfâ, ödünç, borçlu, alacaklı, klasik Türk şiiri, divan şiiri.

* Makalenin geliş tarihi: 26.10.2020 / Kabul tarihi: 17.11.2020

** Prof. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, sevkazan@gmail.com (Orcid ID: 0000-0001-2345-6789).

Giriş

Borç, ileri bir tarihte ödenmek veya geri verilmek üzere ödünç alınan mal ve para anlamında bir kelimedir, Türkçede de en çok bu anlamıyla kullanılır. Günlük yaşantımızda “borç almak”, “borç altına girmek”, “borç bini aşmak”, “borç etmek”, “borç gırtlığına çıkmak”, “borç ödemekle, yol yürümekle tükenir”, “borç yapmak”, “borç yemek”, “borç yiğidin kamçısıdır”, “borç yiyen kesesinden yer”, “borca almak”, “borca batmak”, “borca girmek”, “borcun iyisi vermek, derdin iyisi ölmek”, “borcunu bilmek”, “borcunu kapatmak”, “borçtan kurtulmak”, “borç harç”, “dış borç”, “iç borç”¹ gibi kullandığımız pek çok atasözü ve deyimlerde de mal veya parayla ilgili borçlar ifade edilir. Ayrıca borç, kişileri birbirlerine karşı bir şey yapmak veya vermekle yükümlü kılan hukukî ilişki veya bu ilişkinin doğurduğu yükümlülük anlamında kullanılan bir hukuk terimidir ve iki veya daha fazla kişi arasında birini diğerine veya her ikisini bir birine karşı ödemekle yükümlü kılan hukukî bağıdır.²

Arapçada “deyn” kelimesi de “borç” manasına gelmekte ve “ödünç, satılan malın bedeli ve hazırda bulunmayan şey”; “kişinin zimmetinde sabit olan borç” anlamlarını taşımakta; alacaklıya “dâyin” borçluya “medîn, med-yûn”; borçlanmaya “tedâyün” denilmektedir.³ “Deyn” anlamındaki Arapça “karz” kelimesi de para borcuyla ilgili olarak sözlüklerde “geri ödenmek üzere verilen borç; ödünç verilen ya da alınan nesne veya para” olarak geçmektedir.⁴ Karz, İslam hukukunda altın ve gümüş benzeri para değerinde bir malı veya buğday, arpa gibi eşdeğer bir şeyi geçici bir süre için eşdeğerinin geri verilmesi ilkesine bağlı olarak birine veya birilerine ödünç verilmesi konusunda kullanılan bir terimdir. Aynı kökten türeyen “istikraz” kelimesi, “ödünç istemek/almak”; “iktiraz”, “ödünç almak”; “ikraz”, “ödünç vermek”; “mukriz”, “ödünç veren”; “müstakriz”, “ödünç isteyen/alan” ve

¹ *Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2005, 298; İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006, 209.

² Mehmet Akif Aydın, “Borç”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 1992, 6, 285.

³ Mehmet Akif Aydın, “Deyn”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 1994, 9, 266-268; İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 342; *Muallim Naci Lügat-ı Nâcî*, (hzl.Ahmet Kartal), TDK Yayınları, Ankara 2009, 111.

⁴ İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 852; Muallim Naci, *a.g.s.* 316.

“mukrez”, “ödünç olarak verilen mal” anlamındadır. Buna benzer bir nitelikte ve “hasene” sözüyle birlikte terkip oluşturarak Kur’an-ı Kerim’de⁵ de geçmektedir. Karz-ı hasen, güzel borç, faiz alınmadan verilen borç demektir. İslam inancına göre, muhtaç olanlara karşılıksız yardım, güzel bir ahlâkî davranış olarak nitelenmiş, bunun yanında ihtiyacı olanlara da borç veya ödünç yoluyla yardımda bulunmak erdemli bir davranış olarak kabul edilmiştir. Hz. Muhammed, “karz” yoluyla yapılan yardım için bir hadisinde “Miraç gecesi cennetin kapısı üzerinde, sadaka on misli sevapla, borç ise on sekiz misli sevapla karşılır yazılmış olduğunu gördüm ve Cebrail’e sordum: ‘Ödünç vermenin sadakadan üstün olmasının sebebi nedir?’ Cebrail, ‘Çünkü dilenci, yanında para veya mal olduğu halde dilenir, oysa borç isteyen kimse ancak muhtaç olduğu için dilenir.’ dedi.” der.⁶

Mecazen “birine karşı bir şeyi yerine getirme yükümlülüğü, verilen söz” anlamındaki borç kelimesi Arapça “îfâ” kelimesini de karşılamaktadır. “Bir şeyi tam olarak yapmak, yerine getirmek, eksiksiz vermek, ödemek”⁷ anlamındaki “îfâ” İslam hukukunda dinî yükümlülüklerin ve bireysel borçların gereğince yerine getirilmesi ve sonlandırılmasıdır.⁸ İfâ, Kur’an ve hadislerde de gerek insanlar arası ilişki, gerekse insan-Tanrı ilişkisi bağlamında kullanılmaktadır. Çalışan insan için borç bir sıkıntı değil, tam tersi bir teşviktir; çünkü borçlu olan kişi onu ödemek için var gücüyle çalışacak, borcunu ödemekle rahata kavuşacaktır.

Borç, tarih boyunca insanoglunun hayatının bir parçası olmuş; çoğu zaman kişiye dert, keder, üzüntü maddi ve manevi sıkıntı vermiştir. Bütün bu yaşananlar, edebî eserlere de yansımış; “borç”, “deyn”, “karz”, “îfâ”, “ödünç” vb. gibi kelimelerle ifadesini bulmuştur.

⁵ Bakara (2/245), Mâide (5/12), Hadîd (57/11), Müzemmil (73/20) ...

⁶ İsmail Parlatır, *Açıklamalı İslâmî Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2017, 392-393; H.Yunus Apaydın, “Karz”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2001, 24, 520-521.

⁷ İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 694; Muallim Naci, *a.g.s.*, 251.

⁸ İsmail Parlatır, *a.g.e.*, 348.

Borç Alıp Vermek, Borçlanmak ve Borcu Zamanında Ödemek

Borç alıp verme adabının bir tarafı borçlanan/borçlu kişi, diğer tarafı da borcu veren/alacaklı kişidir. Borç, geri ödeme niyeti ile alınmalı, alacaklının iyi niyeti suiistimal edilmemelidir. İnsanlara yük olmamak için borcu zamanında ödemek gerekir. Sürekli borçlanma ya da borcunu zamanında ödeyememek borçlu kişiyi yalan söylemeye, sözünden dönmeye zorlayabilir.

Sünbülzâde Vehbî, *Lutfiyye* isimli eserinde “borcun muhabbeti/sevgiyi kesen bir makas gibi dostluk bağını kestiğinin; bu yüzden ahbaba bile borç verilmemesinin, eğer borç verilecek olursa dostuyla arasının açılacağı; Allah rızası için verilen borcun önce çok hoş gibi görünse de sonradan çirkin görüneceğinin; borçlanmak zorunda kalınması hâlinde ödemeyi yapmanın farz olduğunun bilinmesi gerektiğini söyler ve borç alıp verme konusunda nasihatler eder:

Karz mıkrâz-ı muhabbetdür bil
 Kâtı’-ı rişte-i ülfetdür bil
 İtme ahbâbuna dahi ikrâz
 Kesmesün aranızı ol mıkrâz
 Evvelâ olsa dahi müstahsen
 Sonra çirkin görünür karz-ı hasen
 İktizâ itse de sen alsan karz
 Va’desi yokdur edâsın bil farz (Sünbülzâde Vehbî, *Lutfiyye*/733-736)

Şair Süheylî de borcun muhabbeti/sevgiyi kesen bir makas gibi dostluk bağını kestiğini, alacaklının borçludan borcunu geri istemesiyle birlikte dostluğun biteceğini söyler ve eğer dostlarıyla arandaki dostluk bağının kesilmesini istemiyorsan borç verme, der:

Dostluk kat’ olmasun dersen eger ahbâbdan
 Karz kılma ‘arz-ı mıkrâz-ı mahabbet oldı karz (Süheylî, G.146/2)

Şair Esîrî, geri alınmak üzere verilen paranın arkadaştan istenemeyeceğine, ne zaman istenmeye kalkılırsa arkadaşın kaçmaya başlayacağına ve böylece onunla olan dostluğun bozulacağına inanır. Bu yüzden ödünç vermeye hoş bakmaz:

Ödünç virme senünle dost olana
 Ki dostluğu giderür aranızdan
 Kaçan isteyesin gönli hoş olmaz
 Tolanur tulunur gayrı o gözden (Esîrî, Kt.22/1-2)

Şair Nâbî, ihtiyaç dışında, ihtişam ve gösteriş için borca girilmesini uygun görmez ve *Hayriyye* isimli mesnevisinde oğluna borç konusunda dikkatli olması hususunda bazı nasihatler eder:

İhtişâm âdemi medyûn eyler
 Derdin efzûn ciğerin hûn eyler (Nâbî, *Hayriyye* / 711)
 Gûşuna bu sözümi eyle güher
 Deynden pek sakın iy cân-ı peder (Nâbî, *Hayriyye* / 718)

Nâbî, borçtan sakınılmasını, borcun insana kötü yönde etkileyeceğini, Eflatun gibi bir filozofu bile mecnuna döndüreceğini, bilgin kişileri ahmağa çevireceğini, insanın korkusuz bir aslan gibi olsa da borcundan dolayı korkak bir kadına benzeyeceğini, borçlunun boynu bağlı köleden farkının olmadığını, vücudu sağlıklı gibi görünse de gönlünün hep sıkıntılı, hasta olacağını söyler:

Âdemi deyn dîger-gûn eyler
 Ger Felâtûn ise mecnûn eyler
 Deyn dânálari eyler gevden
 Şîr-i merdân ise de eyler zen
 Cismi sıhhatde derûnı haste
 Dâyine bende-i gerden-beste (Nâbî, *Hayriyye* / 719-721)

Borç, kafayı meşgul gönlü tedirgin eder. İnsanı hem maddi hem de manevi sıkıntıya sokar, inciterek ayaklar altına alır; borçluyu dertli yapar ve diğer insanlara rezil eder. Borcunu ödeyemeyen insanın gözüne uyku girmez, rahatı kaçır. Nâbî, oğluna nasihat ederken "Borçtan Allah seni korusun" diyerek oğlu için Allah'a da dualar eder:

İde medyûnını pâ-mâl-i cefâ
 Derdmendi ide hâlka rüsvâ
 Bulmaya deynin edâya kudret
 Uça çeşminde zamân-ı rahat
 Deynden böyle gözüm nûrı seni
 Saklasun Hazret-i Allâh-ı gani (Nâbî, *Hayriyye* / 726-728)

Ravzî, “Borç yükü altında, her kimin ‘elif’ gibi uzun ve düzgün olan boyu, ‘nûn’ harfi gibi eğrilmezse dünyanın elemelerini çekip asla kimseye muhtaç olmaz.” anlamındaki beytinde, “deyn altında nûn olmak” ifadesiyle borç yükü altında ezilmeyi anlatırken dertten bükülen insanın boyunun ‘nûn’ harfine benzediğini belirtmiş ve ‘deyn’ kelimesinin son harfinin de ‘nûn’ olduğunu ima etmiştir:

Elif kaddi kimün kim bâr-ı deyn altında nûn olmaz
 Çeküp âlâm-ı dehri kimseye hergiz zebûn olmaz (Ravzî, G.346/1)

Kişinin borç almasındansa elbisesini ve halısını satması daha iyidir. Gerkirse aç ve çıplak yatmak, borçlanmaktan daha güzeldir. Hele dava açacak kimse olmayacağı için, borçsuz yaşamak bir nimettir:

Hoşdur esvâb u bisâtın satmak
 Deynsüz aç u bürehne yatmak
 Deyne nisbetle bu bir ni‘metdür
 Hele da‘vâcısı yok râhatdur (Nâbî, *Hayriyye* / 729-730)

“Borç alanın yüzü parlak olmaz.” anlamındaki beyitte Sünbülzâde Vehbî, borcun insanın psikolojisini olumsuz etkileyebileceğini, aile içi huzursuzluklara sebep olabileceğini, eş-dost ilişkisini bozabileceğini ima eder ve “Allah kimseyi borca düşürmesin” diye dua eder:

Rûy-ı medyûnda kalmaz revnak
 Mübtelâ eylesün kimseyi Hakk (Sünbülzâde Vehbî, *Lütfiyye*, 742)

Hz. Muhammed, borcunu ödemek niyetiyle borçlanan kişiye Allah’ın yardımcı olacağını hadislerinde bildirir. Ayrıca ödeme sıkıntısı içinde bulunan borçluya kolaylık gösterilmesini, alacağın kırıncı olmayan bir tarzda talep edilmesini tavsiye eder. Böyle davranan alacaklıya Allah’ın dünya ve ahirette kolaylık göstereceğini belirtir. Hz. Peygamber de bütün borç ilişkilerinde bu

ilkelere uygun davranmış, ödünç aldığı parayı ödediğinde alacaklıya teşekkür etmiş ve “ödünçün karşılığı ancak îfâ ve teşekkürdür.” demiştir.⁹

Şair Esîrî, “Bir kişiye iyilik amacıyla bağışta bulunursan, bir daha kesinlikle onu anma. Allah onun sevabını verir. Yaptığın iyiliği başa kalkma ama ödünç verdiysen onu iste.” anlamındaki kıt’asında borcun geri ödenmesi gerektiğini de ima eder:

Eger ihsân idersen bir kişiye
Ki zinhâr anma bir dahı anı sen
Hak için olanun ecrin virir Hak
Ödünç virdünise iste anı sen (Esîrî, Kt.26/1-2)

Sünbülzâde Vehbî de yük olarak nitelendirdiği borcu zamanında ödemekten yanadır ve borcunu ödemeye niyetlenen kişiye Allah’ın yardımcı olacağına inananlardandır. Mesnevisinde “Borç almak iyi bir şey değildir; ama borç para almaya mecbur kalırsan vaktinde ödeme konusunda kusur etme. Sakın o yüke katlanma, ödemede tembellik etme. Borcu ödemek niyetiyle alırsan Allah sana elbette yardımcı olur. Borcun zamanında ödenmesi, borç sahibi için güzel bir davranıştır.” der.

Külfet-i deyne de olsan mecbûr
Kılma vaktiyle edâsında kusûr
Sakın ol bâra tahammül itme
Hiç edâsında tekâsül itme
Alıcak niyyetün oldıkda edâ
Sana imdâd ider elbette Hudâ
Ehl-i deyne yakışur ol haslet
Ki ide deynin edâyâ himmet (Sünbülzâde Vehbî, *Lutfiyye*, 744-747)

Borçlular, borçlarını ödeyemedikleri takdirde sıkıntıya düşer ve çoğu zaman bir yardım eli olmadan o sıkıntıdan kurtulamazlar. Fakirlerin borçtan dolayı yaşadıkları sıkıntılara dikkati çeken şair Hayretî, “Senin kapın adalet kapısı imiş, şikâyet etmeye geldim; yoksul elinden feryat etmeye ve borç elinden yardım istemeye geldim.” anlamındaki beytinde memdûhuna seslenir; fakirler ve borçlular adına yardım ister, içinde yaşadığı toplumun sıkıntılarını dile getirir:

⁹ Bilal Aybakan, “Îfâ”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2000, 21, 498.

Bâb-ı 'adl imiş kapun geldüm şikâyet eyleyü
Fakr elinden el-figân u deyn elinden el-amân (Hayretî, K.15/32)

Pek çok insan, yol açacağını bildiği bütün sorunlara rağmen daha iyi bir yaşantı için borçlanmakta ve zamanla borçla yaşamaya da alışmaktadır. Borca girmeden hayatta kalmanın neredeyse imkânsız olduğuna inanılmakta ve çoğu zaman borç karşısındaki sorumlulukların ağırlığı altında yaşamlar sürdürülmektedir. Şâir Esîrî, "Bu dünyada altın ve gümüş gibi güzel yüzlü bir sevgili görmedim. Bütün herkes ona kul ve âşık olmuş. Kimse ondan yüz çevirmez. Doğuda ve Batıda her yerde onun hükmü var, her buyruğu kabul olur." anlamındaki beyitlerinde parasız hiçbir şeyin olmayacağını, her şeyin onunla biteceğini ima eder:

Görmedüm ben bu cihânda sîm ü zer gibi nigâr
İns ü cinn ü cümle 'âlem ana bende ana yâr
Kimse andan yüz çevürmez buyruğu olur kabûl
Maşrık u magribde dahı cümle anun hükmi var (Esîrî, G.46/1-2)

Şair Esîrî'nin "her muradın parayla gerçekleştiğini, parası olan kişiye her kapının açıldığını ve bey gibi davranıldığını; ama elinde parası olmayan insana rağbet edilmediğini, it gibi muamele gördüğünü" söylediği kıt'ası "Zengin, arabasını dağdan aşırır; fakir, düz ovada yolunu şaşırır." atasözünü de hatırlatmaktadır.

Sîm ü zerle hâsıl olur her murâd
Beg gibi derler sana gel sen berü
Lîkin olmasa elünde sîm ü zer
İt gibi derler sana git sen gerü (Esîrî, Kt.25/1-2)

Klasik Türk şiirinde sevgilinin en belirgin özelliği âşığına karşı acımasız ve ilgisiz oluşu; âşığın en dikkati çeken vasfı ise sevgiliye olan karşılıksız aşkı ve ondan ayrı kalmanın verdiği üzüntüyle daima dertli yaşamasıdır. Âşığın canı, kendisine ait değildir; geçici ve emanet olarak verilmiş ve her an istenebilecek bir borç gibidir. Âşık için canı sevgiliye vermek üzülecek bir şey değil; aksine her an fırsat kollanan sevinilecek bir durumdur. Âşığın canını verip vuslatı kazanmaya çalışmaktan amacı bir an önce sevgiliye kavuşmaktır. Sevgili uğruna canını vererek borcunu ödemek âşığın en büyük emelidir. Bu yüzden âşık, borç olarak kabul ettiği canını vermekten çekinmez. Âşığın canı ve vücudu nakd olarak hayal edilir. Sevgiliye ulaşabilmek için âşık tarafından

canın ve vücudun cömertçe harcanmasından dolayı âşık hep borçludur. Âşığın borçlu olarak tasavvur edilmesinin en önemli sebebi her şeyini sevgilinin yoluna feda etmesi, onun için harcamasındandır. Sevgilinin verdiği bütün acı ve ıstıraplara rağmen âşığın ondan vazgeçmemesinden dolayı âşık, borç almak için uğraşan birisine benzetilir.

Klasik Türk şiirinde bazen âşığın gözünde sevgili borçlu; âşık ise alacaklı gibidir. Sevgili, âşıkların gözünde bir sultandır. Âşığın gönlünün hâli, aşk şahı olan sevgiliye arz edilince âşık da sevgilinin kendisine borçlu olduğunu, borcun birkaç öpücük karşılığında ödenebileceğini düşünür. Aslında burada ima edilen âşığın yeniden can bulma inancıdır:

Edince şâh-ı 'aşka sûret-i hâl-i dilim i'lâm

O şûhu bana birkaç bûseye medyûn yazmışlar (Sünbülzâde Vehbî, G.85/2)

Âşığın Can Borcu

Klasik Türk şiirinde sevgiliden gelecek belanın karşılığında âşığın borcu, can nakdidir. Âşık, sevgilinin belasını kendi canını vererek satın almak ister; ancak sevgili buna yanaşmadığı için âşığın borcunu ödemesi çok kolay bir şey değildir. Hayâlî, "Sana bir can borcum var, bunu ödemeye geldim ama borcumu almazsın, işte esas bela budur." diyerek borcun alacaklısı olan sevgilinin her türlü belasını satın almaya dünden razı olduğunu ifade eder. Burada hem "borcum alınmaz", hem de "ne kadar para versen alınması mümkün olmayan, alınmaz bela" anlamı söz konusudur:

Can nakdi borcum idi belâna ana ne söz

Geldüm edâya borcum alınmaz belâ budur (Hayâlî, G.133/2)

Sevgilinin yolunda canını da başını da feda etmeye hazır olduğunu ve bunu bir borç gibi gördüğünü belirten âşık, vazifesini bir bir yerine getirmeye hazırdır:

Yolunda cân ü başı n'ola eylersem fedâ bir bir

Efendi borcumuzdur eylerüz anı edâ bir bir (Süheylî, G.64/1)

Gelibolulu Sun'î "gümüş tenli sevgili, eğer âşıktan karşılıksız yani faizsiz bir borç isterse ona yok dememek gerekir." der ve her şeyini karşılıksız verme konusunda âşığa nasihatler eder:

Yok dime hiç filoriyi vir o sîm-tene
Çekmek isterse eger kim seni karz-ı hasene (Gelibolulu Sun'î,
G.154/1)

Şair/âşık, "Gel efendim, gel, gönül ve can sermayesini teslim edelim; ölmeden sana borcumuzu ödeyelim." anlamındaki beyitte de sevgiliye canını ve gönlünü seve seve feda etmek istediğinden, borçlu olarak ölmek istemediğinden söz eder:

Gel begüm gel dil ü cân nakdini teslîm edelüm
Ölmedin borcumuzu sana edâ eyleyelüm (İshak Çelebi, G.182/3)

Âşığın canı, her an istenebilecek geçici olarak verilmiş bir borç gibidir. "Gönül, alışveriş olduğunda borcunu ertelemez, senin yüzünü gördüğü anda canını hemen teslim eder." anlamındaki beyitte Üsküplü İshak Çelebi, âşığın canının her an istenebilecek ve ödenebilecek bir borç olduğunu vurgularken borcun zamanında ödenmesi, ertelenmemesi konusunda da imada bulunur:

Dil yüzün gördüğü dem cânını eyler teslîm
İrteye komaz öder borcını bâzâr olıcak (İshak Çelebi, G.131/5)

Sevgiliye olan can borcunu inkâr etmeyen âşık, "Ey gümüş tenli olan put gibi güzel sevgili! Sana can vermek benim borcumdur. Hemen bu borcumu teslim edeyim ki Hz. Peygamberimiz 'Borç dinin ayıbıdır, kusurudur.' der." anlamındaki beyitte borcun zamanında ödenmesi gerektiğini vurgular:

Sana cân virmek ise borcum ancak ey büt-i sîmîn
Hemân kabz ile teslîm ideyin "e'd-deynü şeynü'd-dîn" (Hasan Ziyâ'î, G. 337/1)

"Deyyân" kelimesi "herkesin hesabını ve hakkını en iyi bilen ve veren" anlamındadır ve Allah'ın isimlerindedir. Bir kimse, borcundan kurtulmak için Deyyân olan Allah'a nasıl yalvarırsa âşık da can borcunu ödemek için ondan medet umar:

Benüm cânân yolına 'âkıbet cân virmedür borcum
Halâs it deynden 'âlemde her medyûnı yâ Deyyân (Hasan Ziyâ'î,
G.322/2)

Âşık, vuslat metânını almak için canı ile sevgiliye müşteri olur. Vuslat karşılığında canını vermek ister ve bunun için sevgiliden borç ister. Ancak ne fayda ki sevgili ona bu borcu vermeyi kabul etmez:

Metâ'-ı vuslata cân ile müşteriyem lîk
Ne sûd virmez o rûh-ı revân vâme bana (Süheylî, G.4/4)

Âşık, "Ey ölüm! Sana can borcum var. Ben ömür nakdimi sevgilinin gamına verdim. Sana sözümden başka verecek bir şeyim kalmadı." derken ölüme borçlanmasının sebebini izah eder ve ömrü bir nakde benzetir:

Nakd-i 'ömri gama virdüm sana cân borcum var
Benden ey merg alacagun senün ikrâumdur (Emrî, Kt.135/3)

Âşık, sevgiliye gönül nakdini vermiş ve karşılığında onun busesine talip olmuştur. Ancak gonca ağızlı sevgili, alacaklı olan âşıktan kaçmakta ve bir busesini esirgemektedir:

Nakd-i dil almış durur bir bûse borcu vardır
Anun için Emrîye görünmez ol gonca-dehen (Emrî, G.366/6)

Âşık, sevgiliyi öptüğü için borçlanır ve borcunu canını vererek ödemek ister. Üsküplü İshak Çelebi "Dudağından öptükse kanlı olmadık ya; gel, aldığımız bu öpücüğün yerine canımızı verip borcumuzu ödeyelim." diyerek sevgiliden aldığı bu öpücük yüzünden onunla düşman olmak istemez. Sevgilisinin âşıktan yüz çevirmesi canın bedeni terk etmesi gibidir. Beyitte "cânâ /ey can" diye nida etmesi âşığın, sevgiliyi canı olarak görmesi ve kendi canının sevgiliye ait olduğunu düşünmesindedir:

Lebünden öpdük ise kanlu olmaduk cânâ
Yerine cân virelüm borcumuz gel ödeyelüm (İshak Çelebi,
G.181/4)

Vusûlî'nin "Ezelden dudağını öpüp can akçesi için söz vermiş; gönül artık canı teslim etsin, çünkü borcudur." anlamındaki beytinde âşık, ruhların yaratıldığı elest meclisinde, sevgilinin dudağını öpmenin karşılığında can nakdini ödemeyi vadedmiştir. Bu yüzden âşık, sevgilinin verdiği bu sözü unutmamasını, buse borcunu ödemesini ister:

Ezelden bûse-i la'lün alup cân nakdin etmiş 'ahd
Gönül şimden-gerü teslîm etsün çünkü deynidür (Vusûlî, G. 66/4)

Âşık, ayrılık günü gelmeden sevgilinin yoluna canını feda etmek istediğini bildirirken "Borcu ilk fırsatta ödemek gerekir, erteleyip durmak yanlıştır, gelecek günlerin ne getireceği bilinmez." anlamındaki "Borç iyi güne kalmaz" atasözünden de yararlanır:

İrmedin rûz-ı firâk eyleyelüm cânı revân
Bâkiyâ çün dinilür ey güne katlanmaz deyn (Bâkî, G.378/5)

Borcu Taksitle Ödemek

“Taksit”, bir borcun tamamının belirlenen aylara göre eşit olarak bölünmesi ve belli zamanlarda parça parça ödenecek olan borç para anlamında bir kelimedir. Bir şeyi belli aralıklarla, belli miktarlarda ödeme şartları ile almak veya satmak manasında “taksitle bağlamak” deyimini de kullanılır.¹⁰

Şair Nâbî, ömrü “çâr taksit” tabiriyle dile getirirken tıpkı bir borcun zamana yayılarak eşit miktarlar halinde verilmesi yani taksitle ödenmesi gibi, ömür nakdinden elde edilen kazancın da gittikçe bitmekte olduğunu anlatır. İnsanın doğumu, ilkbahar; gençliği, yaz; orta yaşlılığı, sonbahar; yaşlılık ve ölüm zamanı da kış gibi düşünüldüğü için şiirde insanın ömrü, dört devreye ayrılmış¹¹ ve nakit olarak ele alınmıştır:

Bitmege nakd-i ‘ömrden mahsûl
Çâr taksît olındı çâr füsûl (Nâbî, M.VIII/62)

Birbiri içine girmek, yığılıp kalmak, birikmek demek olan “tedâhül” kelimesi bir borcun taksitleri süresi sonunda verilmeyip sonrakiler ile karışması ve birikmesi, ödemede gecikmek, ödenmeden birikmek anlamındadır.¹² Nâbî’ye göre âşık, can nakdini sevgiliye vermekte geciktirdiği için âşığın sevgiliye olan borcu bitmemiştir. Gönlün nakde benzetildiği beyitte zülûf/saç ve şâne/tarak, alıcı ile satıcı olarak düşünülmüştür:

Nakd-i dil havfum odur kim arada ola telef
Zülf ile şâne miyânında tedâhül var iken (Nâbî, G.548/3)

Borçluyu Sıkıştırmak

¹⁰ TDK, *a.g.s.*, 1893; İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 1623; Muallim Naci, *a.g.s.*, 658.

¹¹ Kıyafetnamelerde ve nasihatnamelerde de insan ömrünün bu şekilde sınıflandırılmasından hareketle, bu tasnifin geleneksel anlayışın yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

¹² Muallim Naci, *a.g.s.*, 676; TDK, *a.g.s.*, 1929; İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 1659; Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1993, III, 433.

“Tekâzâ”, alacaklının borcunu ısrarla istemesi, borcunu ödemesi için borçluyu sıkıştırması demektir.¹³ Şair Necâtî, “*Ey ecel! Sevgilinin yaralayıcı ve can yakıcı gözü Necâtî’nin canına zaten havale edilmiş; bir de sen çıkıp borcunu almak için sıkıştırma, kapıya dayanma*” anlamındaki beyitte kendisini tecrit ederek sevgilinin yaralayıcı bakışlarının canını almak üzere olduğunu, ecelin gelip onun gözünü korkutmasına gerek olmadığını söyler ve sevgiliden ayrı geçen her günün zaten bir ölüm olduğunu vurgular. Beyitte “ecel”, hakkını isterken borçluyu zorlayan bir alacaklı olarak kişileştirilmiştir:

Canına oldu Necâtinin havâle çeşm-i yâr
Ey ecel sen de gelüp itme tekâzâ bir yana (Necâtî, G.3/9)

Necâtî gibi Yahya da “Ey ecel!” sözüyle ecele hitap ederek başladığı aşığıdaki beytinde eceli borçluyu zorlayan bir alacaklı olarak kişileştirir. Can, zamanı gelince alınmak üzere insana verilmiş bir borç gibidir. Âşık, can nakdini sevgiliye vermek için lazım olacağını, kendisini sıkıştırmamasını, canını almak için ecelin ısrar etmemesini söyler.

Ey ecel sen de tekâzâ itme alma cânımız
Lâzım olur virmege cânâna nakd-i cân bize (Ş.Yahya, G.326/4)

Bâkî’nin aşağıdaki beytinde ise sevgilinin gamzesi, borçluyu yani âşığı sıkıştıran bir alacaklı durumundadır. Şair, sevgilinin gamzesinin borç ödeme konusunda âşığı zorlamaması gerektiğini; zira âşığın sevgiliye olan can borcunu inkâr etmediğini ve dudağına teslim ettiğini belirtir:

La’lüne teslîm ider cân borcın inkâr itmez
Kılmasun gamzen tekâzî çekmesün medyûnlugum (Bâkî, G.325/2)

Borcunu İpotek Etmek ya da Rehine Bırakmak

“İstiglâl”, borca karşılık bir mülkü rehin koyma, ipotek demektir. Rehin, bir alacak karşılığında teminat işlevi görmek ve gerektiğinde bedelinden bu hakkı tahsil etmek üzere bir malın alacaklı tarafından alıkonulmasını sağlayan akdi veya teminat işlevi gören malı ifade eder. Rehinden amaç, alacağın teminat altına alınması ve borcun vadesinde ödenmediği takdirde gerektiğinde rehin edilen malı sattırarak, alacağı ondan tahsil etmektir.¹⁴ Toplumda

¹³ İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 1671; Muallim Naci, *a.g.s.*, 656.

¹⁴ İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 775; Muallim Naci, *a.g.s.*, 285; Halit Çalış, Hasan Hacak, “Rehin”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2007, 34, 538-542.

ahlâkî değerlerin sarsıldığını, alışveriş işlerinde borca girmenin uygun olmadığını, güvencesiz hiç kimseye borç verilmemesi gerektiğini ve borç verirken de borca karşılık rehin almanın uygun olacağını hatırlatan Nâbî, çoğu kişide Allah korkusunun az olduğunu ve bu yüzden insanların borcunu gizlemeye veya inkâr etmeye hazır olabileceklerini düşünür ve bu konuda oğlunu uyarır:

Virme bî-rehn sakın kimseye mâl
 Ki olur sonra mü'eddî-i cidâl
 Halkda haşyet-i Hak nâdirdür
 Ketm ü inkâra hemân hâzırdur
 Geçinür virmemede hakkı metîn
 Kârıdur eylemek inkâr ü yemîn (Nâbî, *Hayriyye* /731-733)

Âşığın gönül mülkü, sevgiliye ipotek edilmiş ya da rehin bırakılmış; güzellilerin senet yazıcıları tarafından da gönül mülkü rehin edilip borç diye yazılmıştır. Âşık, gönlünü sevgiliye rehin olarak vermesine rağmen hâlâ borçtan kurtulamamıştır:

Olanlar Nâilî imzâ-nüvîs-i hüccet-i hûbî
 Gönül mülkünü istiglâl edip merbûh yazmışlar (Nâilî, G.87/9)

Rehine eşya bırakma, borçlu kalınan bir yere rehin olarak eşya bırakma anlamındadır. Azmizâde Hâletî, "Ey Sofu! Meyhanede rehin koyacak bir nesne arıyorsun, niçin cübbeni ve sarığını rehin bırakmıyorsun?" diyerek meyhaneye borçlanma ve rehin bırakmadan söz eder:

Mey-hânede rehne koyacak nesne ararsın
 Ey sûfi niçün cübbe vü destârı komazsın (Azmizâde Hâletî, G.646/3)

Şiirde şarap için sahip olunan en değerli nesnelere vazgeçilmiş "şalvar, hırka, cübbe, sarık, altın işlemeli dua muskası, defter, kitap, deve" gibi varlıklar rehine bırakılmıştır.¹⁵ Bâkî'nin hırkasının uzun zamandır meyhanede rehinde kaldığı; hırkanın yanı sıra divanını ve defterini kaptırmaktan da korktuğu aşağıdaki beyitten anlaşılmaktadır:

¹⁵ İ.Hakkı Aksoyak, "Hırkayı (Deveyi, Şalvarı) Şaraba Vermek Söyleyişi Üzerine Art-Zamanlı Yöntemle Bir Deneme", *Milli Folklor*, Ankara 2011, 23/91, 85-90.

Hayli demdür hırka rehn-i hâne-i hammârdur
Havfum oldur ki ola dîvân ile defter bile (Bâkî, K.10/10)

Nedim'in beytinden ise âşığın meyhaneciye "altın işlemeli muska"sına kadar her şeyini rehin olarak verdiği görülmektedir:

Mâ-melek şeyhim bütün hammâra rehn olmuş gibi
Delk-ı peşmînden müzehheb nüsha-i evrâda dek (Nedîm, G.58/3)

Borca Karşılık Takas Etmek

"Borcunu alacağına karşılık tutmak suretiyle ödeşmek, sayışmak, değişmek"; "bir malı kendi değerinde başka bir mal ile değiştirmek"; "birden fazla kişi arasında karşılıklı zimmet borçlarının mahsup edilmesi" anlamındaki "takas", borcu sona erdiren özel yollardan birisidir. Borçlunun ödeme gücünden yoksun olduğu, nakit sıkıntısı çektiği veya ödemek istemediği durumlarda alacaklının hakkına kavuşmasını sağlar.¹⁶ Hevâyî'nin beytinde para yerine eski demiri yani hurdayı verip yerine keçiboynuzu alan, borcunu alacağına karşılık tutmak suretiyle ödeşen çocuklardan söz edilmiştir:

Akçasız eski demirle nola alsa etfâl
Bir tulum baldurur aynıyla keçiboynuzu¹⁷ (Hevâyî, G.163/2)

Borç İçin Senet Vermek ve Almak

"Temessük", bir borcun karşılığı olmak üzere borçlu tarafından verilen senet, borç için alınıp verilen kâğıt, tahvil veya hüccet; ödenecek olan borç için alacaklıya verilen ve borcu resmi olarak güvence altına alan imzalı evrak anlamındadır.¹⁸ Nâbî, "Borç senedine mühür vurulduğu zaman, tüm tedbirlerin sonu olduğu anlaşılır." anlamındaki beytinde borç senedine vurulan mühür veya imzadan bahseder:

¹⁶ İsmail Parlatır, *a.g.e.*, 635; Abdullah Kahraman, "Takas", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2010, 39, 451.

¹⁷ Neslihan Koç Keskin, *17.Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri*, Kurgan Edebiyat, Ankara 2018, II, 249.

¹⁸ İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 1681; Muallim Naci, *a.g.s.*, 693; M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, 453; S. Mübahat Kütükoğlu, "Temessük", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2011, 40, 413; İsmail Parlatır, *a.g.e.*, 598.

Anlanur deyn temessüklerinün mührinden
Nâbîyâ âhir-i mecmû'-ı devâ olduğu key (Nâbî, G.851/7)

Dünyayı ya da zamanı bir çarşı olarak gören Nâbî; kulun/âşığın, Allah'a/sevgiliye olan can borcunu dile getirir. İnsanın dünyada borç senedi olduğunu; sözlerinin borç senedindeki bir mühür yani alacaklıya bir teminat işlevi göreceğini ifade eder:

Sûk-ı devrânda biz ol deyn temessükleriyüz
Hep bizüm hâtemümüzdür basan ikrârumuza. (Nâbî, G.798/5)

Borç senedi, en az iki kişi arasındaki anlaşmayı tespit eden ve karşılıklı imzalanan ve maddi değeri olan bir belgedir. Ancak borç senedine vurulan mühür bazen sahte olabilir. Haşmet, şiirinde esnafın borç senedine sahte mührün vurulmasını ve esnafın dolandırılmasını anlatırken evrakta sahtecilik olarak nitelendirilen bazen karşılıksız çek bazen de senet sahteciliği diye adlandırılan ticaretteki dolandırıcılığı da dile getirir:¹⁹

Hâtem gibi nâm ister isen semt-i sehâda
Bas mührü temessüklere esnâfı dolandır (Haşmet, K. 23/47)

“Tahvil” de “malî ve ticarî bir işe ortaklık hakkını veren bir tür senet, hisse senedi” anlamında borç senedir. Devletçe yapılan borçlanmalar için verilen senetlere de “tahvil” denilmiştir.²⁰ Nâbî'nin aşağıdaki beytinde güneş, eline borç senedini almış ve tahsile çıkmış bir alacaklıya; şebnem de rengi ve şekli nedeniyle gümüş bir dirheme, borcun ödendiği paraya benzetilmiştir.

Alıcak mihr destine tahvîl
Eyledi mâl-i şebnemi tahsil (Nâbî, M.VIII/55)

Borçluya Ödeme Emri ve Görevli Göndermek

Sözlükte “Birinin emrine bırakma, gönderme, bir paranın ödenmesini bir üçüncü kişiye çevirme, resmî dairelere yazılan yazıların ilgili birime gönderilmesi ve bunu belirten notun evrak üzerine kaydedilmesi”²¹ anlamlarına gelen “havale”, İslam hukukunda “borcun bir kimsenin zimmetinden başka

¹⁹Yahya Yüksel, *Klasik Türk Şiirinde Ticaret*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2017, 501-502.

²⁰İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 1617; Muallim Naci, *a.g.s.*, 654; İsmail Pakalın, *a.g.e.*, 3/381.

²¹İsmail Parlatır, *a.g.s.*, 600.

bir kimsenin zimmetine nakledilmesi veya bunu sağlayan akid" şeklinde tanımlanır.²²

Klasik Türk şiirinde aşk ve âşıklığın vazgeçilmez gereği, sevgiliye sadakatle hizmet, malı mülkü feda etmek ve canı ortaya koyma suretiyle vuslatı talep etmek, sevgilinin gönlünü elde etmeye çalışmaktır. Can, sevgili yolunda harcanılması gereken bir kıymet olması nedeniyle nakddir; ancak âşık, can nakdini sevgiliye vermekte geciktiği için borcu bitmez. Aşk ülkesinin sultanı olan sevgili/alacaklı, can nakdini almak için âşığa/borçluya ödeme emri belgesi ya da ödemeyi tahsil etmek için görevli göndermektedir:

Cân nakdin almaga yine sultân-ı 'ışkdan
Başladı gelmege bana her gün havâleler (İshak Çelebi, G.32/5)

Âşığın can nakdini almak için görevli olarak gönderilen bu havâle yani elinde ödeme belgesi olan görevli, bazen sevgilinin gamzesidir. Hayâlî'nin beytinde sevgili, deftere benzeyen yüzünü açar ve oradaki borç yazısını yani yeni çıkmaya başlayan ayva tüylerini âşığa gösterir. Hat kelimesinin yazı anlamına gelmesinden dolayı yanak ya da yüz bir deftere; tüyler de bu yanak sayfasına yazılmış yazı olarak hayal edilmiştir:

Aldı cânlar nakdini olup havâle gamzesi
Şimdi gelmişdir hatı uşşâka defter gösterir (Hayâlî, G.68/4)

Şair Defterî de sevgilinin gamzesini âşığın can nakdini almaya gönderilen yani elinde ödeme belgesi olan görevliye benzetir ve sevgiliye "Ey âlemin şahı!" diye seslenir. "Sana bir can değil mi borcumuz, onu da gerekirse hemen veririz." diyerek borç olarak kabul ettiği canını seve seve feda etmekte bir sakınca görmediğini vurgular:

İki de bir gamzen eylersin havâle üstime
Ey şeh-i 'âlem sana bir cân degül mi deynimüz (Defterî, G.66/3)

Sevgilinin kirpikleri, âşıktan borcu almak için görevlendirilen bir havâle gibidir. Kirpiklerin havâle olarak gönderilmesi teşbihinde âşığın canının yanması, acı ve ıstırap çekmesi söz konusudur. Necâtî, "Ey sultanım! Kirpiklerin havâleleri gönderir ama ben fakir bir kulun sana verecek ne borcu var?" anlamındaki beytinde, zavallı âşığın sevgiliye karşı borcunun hiç bitmeyeceğini ima eder:

²² Ali Bardakoğlu, "Havâle", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 1997, 16, 507-512.

Bu fakîrin ne borcu var şâhım
Ki müjen gönderir havâleleri (Necâtî, G.571/3)

Klasik Türk şiirinde sevgili, alacaklı; âşık da borçludur. Can, zamanı gelince alınmak üzere verilmiş bir borçtur. Âşık, borcunu ödemeye sevgiliye canını vermeye hazırdır. Sevgilinin sitem havaleleri âşıktan borcunu almaya gelmiştir. Bu durumda sır kesesini açmak uygun olmaz:

Havâle-i sitemi vâm-cûveş âmâde
Güşâd-ı kîse-i râz itmenün zamânı degül (Nâbî, G.480/3)

Borcun Faizi

Türkçede kullanılan Arapça "faiz", "borç verilen bir parayı veya malı belli bir süre sonunda belirli bir fazlalıkla yahut borç ilişkisinden doğan ve süresinde ödenmeyen bir alacağa ek vade tanıyıp bu süreye karşılık onu fazlalıkla geri almanın veya bu şekilde alınan fazlalığın adıdır." Faiz kelimesi, Arapça "riba" ile eş anlamlıdır.²³ Nâbî, "Borcun alacaklısı çok kötüdür, borçlunun her gün kafasını karıştırır, aklını bulandırır. Hele bir de borcun üzerine faiz eklenirse, faizin yükü seni kamburlaştırır." ifadesiyle borcun faizini de bir yük olarak nitelendirir ve bu konuda da oğlunu uyarır:

Bâ-husûs ola garîmi şirrîr
İde her rûz dimâğın tekdîr
Aslına zamm olına fer‘-i ribâ
Kâmetin bâr-ı ribâ ide dü-tâ (Nâbî, *Hayriyye* / 723-724)

Sevgili, tıpkı borcun alacaklısından paranın faizini istemesi gibi, âşığın canından daha fazlasını ister. Sevgili, dudağı karşılığında âşığın verdiği cana kanaat etmez, onunla yetinmez. Oysa alacaklı olan sevgilinin zaten borçlu olan âşıktan bu kadar faiz istemesine gerek yoktur. Burada borçlu olan âşık, sevgilinin yani alacaklının faiz hakkı olmadığını düşünürken İslâm dininin faize bakışını da ima eder:

Leb-i yâr almag ile cânı kanâ‘at kılmaz
Benzer ol dâyine kim ribhini ister vâmun (Azmizâde Hâleti, G. 437/4)

²³ İsmail Özsoy, "Faiz", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 1995, 12, 110.

Boynuna Borç Olmak

“Boynuna borç olmak” yapılması gerekli olan ödev anlamında kullanılan bir deyimdir. Bir durum karşısında kişinin içinde bulunduğu durumun başkalarına bağlı olarak gelişmesi ve meydana gelmesi durumunda kişinin kendini borçlu hissetmesidir. Şair Kâmî, “Ey gümüş bedenli sevgilim, boynunun borcu değildir deme, boynunu öpmeye göz hakkım kaldı benim.” anlamındaki beytinde borcunu eda etmesi konusunda sevgiliyi uyarır:

Boynunun borcu degüldür dime ey sîm-tenüm
Gerdenün öpmeye hakk-ı nazarum kaldı benüm (Kâmî, mt., 95/1)

“Kendisine emanet bırakılmış olan kimse, nezdindeki emaneti iade et-sin.” (Bakara, 2/283), “Allah size emanetleri ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder.” (Nisâ, 4/58) ayetlerinden hareketle emanetin ehline yani sahibine verilmesi gereken bir borç olduğu düşünülür. Emanet, gerdanlık misali ehline, sahibine verilmesi gerekli boyna borç olan bir yüküdür:

Deyndir boynına mânende-i tavk
Ki emânâtı ide ehline sevk²⁴ (Nevizâde Atâyî, *Sohbetü'l- Ebkâr* /1206)

Borcu Ödememenin Cezası: Hapis

Borcunu ödemeyen borçlu yüzünden alacaklının sıkıntıya düşmesi üzerine alacaklının şikâyetiyle borçluya hapis cezası verilebilir. Bu durum şiirlerde sıkça işlenmektedir. Sünbülzâde Vehbî de “Aman borca heveslenip mihnet hapishanesine düşme.” derken borcu olanların hapse düştüklerini ima eder ve borçluları bu konuda uyarır:

El-amân deyne heveskâr olma
Sicn-i mihnetde giriftâr olma (Sünbülzâde Vehbî, *Lutfiyye*, 740)

Nâbî'nin “Bu ıstırap ve sıkıntı zindanına düşen herkes borçludur, canını teslim etmediği sürece kimseye serbest kalma izni yoktur.” anlamındaki beytinde ıstırap ve sıkıntı zindanı olarak düşünülen yer dünyadır. Bu dünyanın gelip geçici zevklerine kapılan insanlar, ahireti unuttukları için bu sıkıntı zindanına mahkûm olmuşlardır. Allah tarafından ödünç olarak verilen bu can, günü geldiğinde geri alınacak; böylece can borcunu ödeyen herkes, bu sıkıntı

²⁴ Yahya Yüksel, *a.g.t.*, 189

zindanından kurtulup serbest kalacaktır. Beyitte borcunu ödeyemeyen kişilerin hapse düştükleri ve ödeyenlerin de hapisten çıktıkları ima edilmektedir:

Kimseye yok ruhsat-ı ıtlak bî-teslîm-i cân
Cümle bu zindân-ı pîç ü tâba medyûndur düşen (Nâbî, G.577/3)

Sevgilinin zülfünün zincire, çene çukurunun zindana benzetildiği Atâyî'nin aşağıdaki beyitlerinde de borç yüzünden hapse düşenlerin borçlarını ödeyerek hapisten veya zindandan kurtulabilecekleri anlatılır:

Cân virüp oldum gam-ı zülf ü zenahdândan halâs
Deynini viren olur zencîr ü zindândan halâs (Atâyî, G.114/1)
Dilâ gam çekme çâh-ı gabgab-ı cânânda kalmazsın
Virüp la'line cân borcın çıkar zindânda kalmazsın (Atâyî,G.178/1)

Borç / Veresiye Defteri, Çetele Tutmak, Parmak Hesabı

“Veresiye”, parasını daha sonra vermek şartıyla bir malı almak anlamındadır ve “peşin”in karşıtıdır.²⁵ Veresiye defteri ise alışverişlerde alınan malın ücretinin daha sonra ödemek koşuluyla yazılı hale getirildiği kayıt yeridir. Şair Behiştî'ye göre insan, bu dünyada aldıklarının karşılığındaki borcunu/hesabını, ömrünü vererek kapatacaktır. Bu hesap, mahşerde önüne konulacak olan defterle anlaşılacaktır:

Nakd-i ‘ömrün neye sarf oldı hisâb eyle diyü
Rûz-ı mahşerde şehâ önüne defter korlar (Behiştî, G.162/3)

Âşık, bütün varını yoğunu, tüm servetini, sevgilinin yoluna saçtığı için muhabbet defterine olan borcunu bir türlü kapatamaz. Bu yüzden âşığın borç defterine borcu ödemediğine dair resid işareti bir türlü konmaz:

Varını yâra nisâr eyledi Âgâh u dirîg
Defter-i mihr ü mahabbetde resîd olmaz hîç (Âgâh, G. 29/5)

“Resîd”, defterde yazılı bir paranın tahsil ve hesabın kapatıldığını ya da hükümsüz bırakıldığını gösteren bir işarettir. “Resid etmek” ise bir paranın tahsil ve hesabın kapatıldığı yerinde kullanılan bir tabirdir. Bundan başka bir

²⁵ TDK, a.g.s, 2086.

malın artırma suretiyle alınıp satılması işi bitip de para verilip alınca müzayedenin sona erdiği anlamındadır.²⁶

Bâkî'nin "Hilal, gökyüzü defterinde 're'y-i resîd'dir; çünkü halk, oruç borcunu noksansız ödedi." anlamındaki beytinde gökyüzü, borcun yazıldığı bir borç ya da veresiye defteri; gökyüzündeki hilal ise borcun ödendiğine dair defterin üzerindeki 'resîd'in 'r'si olarak hayal edilmiştir. Beyitte insanların oruç borçlarını tamamen ödedikleri ve bu borcun ödendiğine dair gökyüzündeki hilalin de Ramazan'ın son bulduğuna bir işaret olduğu, oruç ibadetinin sona erdiği, bayramın geldiği ve insanların Allah'a karşı olan oruç borçlarını ödedikleri ifade edilmektedir:

Yâ defter-i sipihrede re'y-i resîddür
Deyn-i sıyâmı halk edâ itdiler tamâm (Bâkî, K.23/7)

Âşığın/borçlunun borç defterindeki borçları, ancak sevgilinin cömertliğiyle kapanabilir. Şair Nedim, sevgilinin lütfedip hicran defterini hesaplama-sını isterken bayrama yakın, hali vakti yerinde olanların esnafa borçlu insanların veresiye defterindeki borçlarını onların haberleri olmadan kapattıklarını da hatırlatır:

Yok mu bir lutfun Nedîm-i zârına ıyd üstüdür
Defter-i hicrânı sultânım hesâb etmez misin (Nedîm, G.73/6)

"Çetele", sayının tespiti için kullanılan ağaç parçasına verilen addır ve okuma yazma bilmeyen küçük esnafın tuttuğu defter mahiyetinde bir hesap aletidir. Eskiden ihtiyaca göre küçük, orta veya büyük olarak kesilen ağaç parçası, el tutacak kısım olduğu gibi kalmak üzere, iki parçaya ayrılırdı. Parçaların birer tanesi hesaplaşacak olanlarda ve parçadan büyük olan kısım ise alacaklıda dururdu. Bunun bir tarafı bir parça yontulur, müşterinin ismi yazılırdı. Teslimat yapıldıkça parçalar yan yana getirilerek çentik yapılırdı ve buna "çetele tutmak" denilirdi.²⁷

Klasik Türk şiirinde de çetele ile alışveriş edildiği ve bir bakıma borç defteri olarak işlem yapıldığı görülmektedir. Şair Sâbit'in "çetele" ile veresiye alışverişe işaret ettiği beyitte sümbül, maşrapa ile su içen bir kişiye, kamışlar da çeteleye benzetilmiş; sümbülün içtiği her maşrapa suya karşılık kamışa bir çentik atıldığı belirtilmiştir:

²⁶ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, 3/28; Cemal Kurnaz, Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, H Yayınları, İstanbul 2009, 387-388.

²⁷ M.Zeki Pakalın, *a.g.e.*, 1/356.

Çeteleyle geçinür neykede-i gülşende
Ne kadar maşraba nûş eyleye kerter sünbül (Sâbit, K.8/14)

Eskiler borç yerine “parmak hesabı” tabirini de kullanmışlardır. “Alacaklı borçluya müracaat ettiğinde borçlu olan, ‘filan vakitte şu kadar para verdim bu bir, şu işi yaptım bu iki, senin hesabına şunu verdim bu üç...’ diye sayıp neticede kendini alacaklı çıkarırsa bu davranışa ‘parmak hesabı verdi.’ derlermiş.”²⁸

Necâtî'nin “Hayat nakdini hesaplayan felek ayı, parmak hesabını sana sakın göstermesin.” anlamındaki beytinde gökyüzündeki ayın hareketiyle sevgilinin ömrünü parmakla hesaplayıp ömrü tükettiği anlatılmıştır:

Göstermesün sakın sana parmak hisâbını
Mâh-ı felek ki nakd-i hayâtun hisâblar. (Necâtî, G.105/4)

Şair Kâmî, ayın başı geldiğinde feleğin parmak hesabını göstereceğini, ömür sermayesinin boş yere harcanmaması gerektiğini söylerken her ayın başında borcun ödenmesine de imada bulunur:

Mâh-ı nev sanma edip ser-mâye-i ömrin telef
Sana ay başı felek parmak hisâbın gösterir. (Kâmî, G.70/5)

AŞIRI BORÇLANMaktan Dolayı İflas Etme

İflâs, “malı tükenmek, parası kalmamak; borçlarını ödeyemeyecek hâle gelmek; sermayesini batırmak” anlamında Arapça bir kelimedir. Bir şahsın, borçlarının mal varlığından, hak ve alacakları toplamından fazla olması, yani kişinin mal varlığına nispetle ağır bir borç yükü altında bulunması durumudur. Bir tüccarın zarar edip iflasa sürüklenmenin esas nedenlerinden birisi sermaye denilen para veya kıymetli mallarının azlığıdır. Ticaretin en makbulü tüccarın kendine ait ve yeterli sermayeyle yani borç almadan yaptığı alışverişidir.²⁹

Âşık, sevgilinin yolunda her şeyini kaybeden, gam derdiyle iflas edendir. Âşığın borcu, sevgilidir. Borcu da sevgilinin yoluna saçtığı canıdır, can borcudur:

²⁸ Cemal Kurnaz, *a.g.e.*, 369.

²⁹ Fahrettin Atar, “İflas”, *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2000, 21, 509; Yahya Yüksel, “Divan Şiirinde Ticarî ve İktisadî Unsurların Eğitim Amaçlı İşleniş”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/44, 2016, 314.

Sîm ü zer ne nesnedür cânâ yolunda cân fedâ
Ger ne şâh-bâz olanlar müflis ü medyûn gerek (Behiştî, G.296/3)

Borcu bir türlü kapanmayan âşık, alacaklı olan sevgili karşısında genellikle iflâs etmiş ve her şeyini kaybetmiş durumdadır. Sevgili, zenginliğinden bir parça lütufta bulunsa âşığı dertlerinden kurtaracaktır. Nigârî'nin beytinde "İflas derdimi anlatacak olursam sevgili ne kadar zenginse ben de o kadar muhtacım" diyen âşık, sevgili için çektiği gamdan dolayı tükenmişliğini, sermayesini batırıp borçlandığını ve iflas etmek zorunda kaldığını belirtir:

Derd-i iflâsımı şerh eyleyelim bir şemme
Ne kadar yâr ganîdir o kadar muhtâcım (Nigârî, G. 483/2)

Şair Hayâlî, "Deryalar dolusu himmeti olan ve ihsanlar bahşeden sultanın yani sevgilinin eli, gamdan iflas eden âşığı kurtarır. Bunun nasıl olduğunu öğrenmek istersen kurtarmış olduğu borçlulara sor." anlamındaki beytinde sevgilinin ihsanının bolluğundan, âşığın ise gamdan dolayı sermayesini yitirmesinden, iflas etmesinden söz eder:

Dest-i Sultân-ı atâ-bahş ile deryâ-himmetin
Şol gam-ı iflâs ile mahzûn olan medyûna sor (Hayâlî, G.161/6)

Başkasının Borcuna Kefil Olmak ya da Olmak

Birinin bir borcu ödemesi gerekirken borcunu ödeyemediği takdirde, o borcu ödemeyi kendi üzerine alan kimseye "kefil"; bir hakkın güvenceye bağlanması amacıyla bir kimsenin asıl borçlunun alacaklı karşısındaki sorumluluğuna katılması veya birinin teslimini üstlenmesine de "kefâlet" denilir.³⁰

Sünbülzade Vehbî, "Başkasının borcuyla sıkıntıya düşmesi ve perişan olması sebebiyle kefilin durumu çok zordur. Kefil, sebepsiz yere kendini borçlu duruma sokar. Kefil olmak akıllı işi değildir, bunu ancak deliler yapar. Böyle bir beladan çekinen kişiler mallarını ve nefislerini kurtarmazlar mı?" diyerek kefil olmayı uygun görmez ve bu konuda nasihatler eder:

Bundan ednâ görünür hâl-i kefil
Âharun deyni ile zâr ü zelil

³⁰ H. Yunus Apaydın, "Kefalet", *İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 2002, 25, 168.

Bî-sebep kendüyi medyûn eyler
 ‘Âkîl itmez bunu mecnûn eyler
 Bu belâdan mütehâşî eşhâs
 Mâlını nefsinı itmez mi halâs (Sünbülzâde Vehbî, *Lutfiyye*, 711-713)

Nâbî de “Birisine vasi, kefil ya da vekil olmayı tavsiye etmez. Başkaları için iki dünyada da zelil olmaya gerek yoktur.” der:

Gayr için olma dü-‘âlemde zelil
 Ne vâsî ol ne vekîl ol ne kefil (Nâbî, *Hayriyye*, 550)

Şair Tırsî, borcu olmayan kişinin alacaklıların ve borçluların kavgasına karışmamasını, borçlunun borcuna kefil olmamasını aksi takdirde bunu bir şekilde kendisine ödeceklerini söyler ve “ İşin yoksa şahit ol, paran çoksa kefil ol.” sözünü hatırlatır:

Girme gavgâsına borcun yok ise medyûnun
 Ödedürler sana bir dürlü kefil olma sakın (Tırsî, G.152/2)

Şair Zâtî de “ne kefil ol, ne de birine kefil olma yükünü yükle, kefaletten kork aksi takdirde çok sıkıntı çekersin” anlamındaki beytinde birinin borcuna kefil olmayı yük olarak niteler:

Kefil olma kefil üstine düşürme yükü
 Kefâletün hazer eyle ki âhırî let olur (Zâtî, G.493/4)

S o n u ç

Toplumda alacaklı ve borçlu olarak neredeyse her bireyi derinden etkileyen ve bazen olumsuzlukların yaşanmasına sebebiyet veren “borç” hususu, klasik Türk şiirinin de ilgi alanına girmiş; şairler gerek bireysel gerekse toplumsal sorumluluk içinde bu konudaki duygu ve düşüncelerini dile getirmişlerdir.

Şairler, bazen âşık ile borçlu, sevgili ile alacaklı; bazen de alacaklı olan âşık ile borcunu umursamayan sevgili arasında ilgi kurarak Klasik Türk şiiri geleneğinden yararlanmışlardır.

Klasik Türk şiirinde sevgili genellikle bir satıcıdır ve âşıkla hep bir alış-veriş içerisinde. Güzelliğini âşığa satan sevgili, bunun karşılığında alıcı olan âşığa yüklü bir hesap yani borç çıkartır. Sevgili, tıpkı borcun alacaklısın-

dan paranın faizini istemesi gibi, âşığın canından daha fazlasını ister. Bu yüzden âşığın borç defteri, hep kabarıktır. Âşık, gönlünü sevgiliye rehin olarak vermesine; bütün varını yoğunu, sevgilinin yoluna saçmasına rağmen muhabbet defterine olan borcunu bir türlü kapatamaz. Âşık, can nakdini vererek karşılığında sevgilinin busesine müşteri olur; fakat sevgili buseyi vermek istemez. Bazen sevgiliyi öptüğü için borçlanır ve can borcunu ödemek ister. Ancak, can nakdini sevgiliye vermekte geciktiği için âşığın borcu hep birikir, hiç bitmez.

Sevgilinin güzellik unsurlarından göz, gamze ve kirpikler âşığı yani borçluyu sıkıştıran alacaklı gibi hayal edilir. Can, sevgili yolunda harcanması gereken bir kıymet olması nedeniyle nakddir. Can nakdiyle genellikle alınan şey gam metadır. Âşık, sevgilinin dudaklarını ister; çünkü can sermayesi oradadır. Vuslat, âşığın en büyük hayalidir. Nakd, vuslat için önemlidir. Âşık, bazen vuslat için sevgiliye müşteri olur ve ondan borç ister. Ancak sevgili, âşığa borç vermeyi kabul etmediği için kavuşmak diye bir şey söz konusu olamaz. Can, zamanı gelince alınmak üzere verilmiş bir borçtur. Bu yüzden ecel, çoğu zaman borcunu isteyen ve borçluyu zorlayan bir alacaklı gibidir. Ancak âşık, sevgilisiz geçen her günün zaten bir ölüm olduğu düşüncesiyle can nakdinin ecele değil de sevgiliye ödenmesi gerektiğini kabul eder. Bu yüzden borcunu ecele ödemek istemez ve onun sıkıştırmasına razı gelmez.

Yaşadığı toplumun bireyi olarak hayattan kendini uzak tutmayan klasik Türk edebiyatı şairleri, borç konusuna karşı kayıtsız kalmamışlar ve borçlanmak, borcu taksitle ödemek, ipotek etmek, rehine bırakmak, borca karşılık takas etmek, senet vermek veya almak, borcun faizini ödemek, borçluya ödeme emri göndermek, hapis cezası vermek gibi borçla ilgili yaşananları divan şiiri geleneği içinde şiirlerinde dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

- AKPINAR, Şerife, *Âğâh Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- AKSOYAK, İ.Hakkı, "Hırkayı (Deveyi, Şalvarı) Şaraba Vermek Söyleyişi Üzerine Art-Zamanlı Yöntemle Bir Deneme", *Milli Folklor*, Ankara 2011, 23/91, 85-90.
- APAYDIN, H. Yunus, "Kefalet", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2002, 25, 168-177.

- APAYDIN, H.Yunus, "Karz", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2001, 24, 520-525.
- ATAR, Fahrettin, "İflas", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2000, 21, 509-512.
- AYBAKAN, Bilal, "Îfâ", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2000, 21, 498-504.
- AYDEMİR, Yaşar, *Behiştî, Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Dîvânın Tenkidli Metni*, MEB Yayınları, Ankara 2000.
- AYDEMİR, Yaşar, *Ravzî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- AYDIN, Mehmet Akif, "Borç", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1992, 6, 285-291.
- AYDIN, Mehmet Akif, "Deyn", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1994, 9, 266-268.
- BARDAKOĞLU, Ali, "Havâle", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1997, 16, 507-512.
- BEYZADEOĞLU, Süreyya A., *Sünbülzâde Vehbî Lütfiyye*, MEB Yayınları, İstanbul 2004.
- BİLGİN, Azmi, *Nigârî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî Divanı I, II*, MEB Yayınları, İstanbul 1997.
- BOYNUKALIN, Mehmet, "Senet", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2009, 36, 518-519.
- ÇALIŞ, Halit-Hasan Hacak, "Rehin", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2007, 34, 538-542.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, M. Ali Tanyeri, *Üsküblü İshâk Çelebi, Dîvânı-Tenkidli Basım*, Mimar Sinan Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1989.
- GÖK, Taner, *16. Asır Şairlerinden Defterî ve Divanı*, Paradigma Akademi Yayınları, Çanakkale 2020.
- GÜRGENDERELİ, Müberra, *Mortalı Hasan Ziyâ'î Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- İPEKTEN, Haluk, *Nâilî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1990.
- KAHRAMAN, Abdullah, "Takas", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2010, 39, 451-453.
- KAPLAN, Mahmut, *Hayriyye-i Nâbî*, AKM Yayınları, Ankara 2008.
- KARACAN, Turgut, *Bosnalı Alaeddin Sâbit Dîvânı*, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, Sivas 1991.

- KARAKÖSE, Saadet, *Nev'i-zade Atayi Divanı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- KARTAL, Ahmet, *Muallim Naci Lugat-ı Nâcî*, TDK Yayınları, Ankara 2009.
- KAVRUK, Hasan, *Şeyhülislam Yahyâ Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- KAYA, Bayram Ali, *Azmizâde Hâletî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 28.09.2020).
- KOÇ KESKİN, Neslihan, *17.Yüzyıl Divan Şiirinde Osmanlı Sosyal Hayatının İzleri*, Kurgan Edebiyat, Ankara 2018, II.
- KURNAZ, Cemal, *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, H Yayınları, İstanbul 2009.
- KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- KÜTÜKOĞLU, S. Mübahat, "Temessük", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 2011, 40, 413-414.
- MACİT, Muhsin, *Nedîm Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- OĞUZ, Fatma Sabiha Kutlar - Ayşe Yıldız - Tuba Işın Durmuş, "Dîvân-ı Firâk-ı Esîrî [Sergüzeşt-nâme - Gazavât-nâme - Pend-nâme - Dîvân]", KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 06.11.2020).
- ÖZSOY, İsmail, "Faiz", *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, TDV Yayınları, 1995, 12, 110-126.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul 1993, I, II, III.
- PARLATIR, İsmail, *Açıklamalı İslâmî Terimler Sözlüğü*, Akçağ Yayınları, Ankara 2017.
- PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi, Ankara 2006.
- SARAÇ, Mehmet A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- TARLAN, Ali Nihat, *Hayâlî Dîvânı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- TARLAN, Ali Nihat, *Necati Bey Divanı*, Akçağ Yayınları, Ankara 1992.
- TARLAN, Ali Nihat, *Zati Divanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1970, II.
- TAŞ, Hakan, *Vusûlî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 27.09.2020).
- Türkçe Sözlük*, TDK Yayınları, Ankara 2005.
- YAKAR, Halil İbrahim, *Gelibolulu Sun'î Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- YENİKALE, Ahmet, *Sünbül-zâde Vehbî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 25.09.2020).

- YILDIRIM, Ali, *Kâmî Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- YILMAZ, Kadriye, *İbrahim Tırsî ve Dîvânı*, KTB, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr> (Erişim Tarihi: 26.09.2020).
- YÜKSEL, Yahya, "Divan Şiirinde Ticarî ve İktisadî Unsurların Eğitim Amaçlı İşleniş", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9/44, 2016, 313-324.
- YÜKSEL, Yahya, *Klasik Türk Şiirinde Ticaret*, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli 2017.

"THE ONLY WAY TO GET RID OF DEBT IS TO PAY, AND THE ONLY WAY TO GET RID OF TROUBLES IS TO DIE: DEBT IN CLASSICAL TURKISH POETRY"

Abstract

Human beings have had to deal with various problems regarding being debtors and creditors in every period since the beginning of history and they have always been in a struggle. The borrowing or borrowing situation, which remains up-to-date as a problem that cannot be overcome, will continue as long as the world exists.

Classical Turkish literature poets, who do not keep themselves away from life as a member of the society they live in, did not remain indifferent to the subject of debt in their poems and sometimes used real and sometimes figurative concepts and terms related to debt in their poems. Some poets are sometimes literal and sometimes figurative in terms of debt, such as borrowing, paying the debt in installments, mortgaging the debt, pawning the debt, exchanging the debt, taking notes for debt, interest of debt, sending a payment order to the debtor, imprisonment or dungeon penalty. They used the terms in their poems.

Some poets warned people that borrowing and lending causes negativity; they wanted to draw attention to the people of the times, the deteriorating world order, and the failing aspects of society. Some poets also benefited from the tradition and the world of meaning of divan poetry while using concepts and terms related to debt in their poems; sometimes the debtor with the lover who sacrificed his life to the lover; They have established an interest between the lover and the creditor, and sometimes between the creditor, the lover, and the lover, who does not care about his debt.

In this study, in order to reveal the relationship between classical Turkish poetry and social life, information about terms and concepts related to debt is given and examples of poetry that are its reflection in classical Turkish poetry are emphasized.

Keywords

Debt, debit, borrowing, loan, classical Turkish poetry, divan poetry..